CONTRIBUȚIA LUI ȘTEFAN STÎNCA LA APLICAREA CREATOARE A ÎNVĂȚĂTURII MARXISTE DESPRE OM ȘI SOCIETATE ÎN DOMENIUL MEDICINEI

DE

D. I. GOLDENBERG

Institutul de medicină „Prof. dr. Bagdasar", Iași

Din pleiada medicilor care, începînd cu generația lui Nicolae Zubcu Petrovici Codreanu, și-au consacrat din a doua jumătate a veacului trecut întreaga lor viață poporului, contribuind la răspîndirea ideilor înaintate în rîndurile maselor muncitoare, se desprinde personalitatea doctorului Ștefan Stîncă, figură luminoasă, de militant devotat al mișcării muncitorești și de promotor de seamă al dezvoltării pe baze marxiste a medicinii sociale din țara noastră.

Activitatea sa neobosită atît de bogată, de multilaterală, se cuprinde în doar scurta perioadă dintre anii 1881, de cînd datează primele sale note publicate în «Contemporanul» și 1896, anul premergător morții sale cînd, deși greu bolnav, scrie numeroase articole în publicațiile progresiste de atunci, dedicate oamenilor muncii și țărănimii sărace, a căror cauză a apărat-o cu fermitate pînă în ultima clipă a vieții sale.

Condițiile sociale și economice din această perioadă corespund etapei de dezvoltare în ritm din ce în ce mai viu a capitalismului, în industrie în primul rînd, dar și în agricultură, mai lent, cu păstrarea unor puternice rămășițe feudale.

Creșterea numerică a proletariatului din ultimele decenii ale secolului trecut este în mare măsură legată, pe lîngă existența micilor întreprinderi și a atelierelor, de dezvoltarea unor ramuri importante ale industriei de bază.

Astfel în industria extracției de petrol se înregistrează un salt de la extracția de 605 tone petrol în 1859, la 29.300 tone în 1884 și 226.500 tone în 1900. În ce privește dezvoltarea mijloacelor de transport de la 172 km linii de cale ferată în funcție, în 1869, se ajunge la 2468 km în 1888.

An de an se înființează noi fabrici, ajungîndu-se în ultimele două decenii ale secolului trecut la ritmul de 14—18 întreprinderi noi anual.

Trebuie de asemenea menționată intensificarea activității porturilor dunărene și a portului Constanța.

Condițiile de muncă, de trai, higienico-sanitare erau nespus de rele. În multe întreprinderi se lucra între 14—16 ore. Și mai grea era munca

femeilor și copiilor, salarizarea lor fiind mult sub nivelul aceleia a bărbaților, iar consecințele muncii asupra stării lor de sănătate și mai grave.

Frămîntările țărănimii, ale cărei revendicări nici pe departe nu le rezolvase reforma agrară din 1864, se manifestă intens prin răscoalele din 1888, înăbușite în sînge de reacțiunea burghezo-moșierească. Aceste mișcări vor răbufni mereu în anii următori în diferite regiuni ale țării.

Se dezvoltă treptat conștiința de clasă a proletariatului nostru care trece de la forme de luptă revendicative economice, izolate, neorganizate, spontane, la organizare începînd din 1859 și mai intens, din 1872, în asociații muncitorești, de cele mai multe ori pe profesii, cu caracter de ajutor reciproc.

Cercurile revoluționare create de emigranții politici ruși între anii 1870—1875 își desfășoară intens activitatea propagandistică în rîndurile studențimii și intelectualității înaintate și-și exercită înrîurirea ideologică asupra asociațiilor muncitorești atrăgînd spre cercuri și elemente din rîndurile muncitorimii. Orientarea lor e încă confuză, o îmbinare de concepții ale democraților revoluționari ruși și cele marxiste care abia își croesc drumul.

Numeroase greve au avut loc în această perioadă: ale tipografilor, muncitorilor de la șantierele C.F.R. și ateliere, de la manufacturile de tutun din București și Iași, de la porturile dunărene și de la alte întreprinderi.

Din ce în ce se simțea tot mai mult necesitatea depășirii formelor luptei economice și a trecerii la formele superioare ale luptei politice.

Cluburile muncitorești care se creaseră între timp în numeroase centre orășenești, ca o formă superioară primelor asociații muncitorești, prin accentul mai pronunțat pus asupra luptei politice și prin organizare, manifestă pretutindeni dorința de a realiza o coordonare a acțiunilor lor. Crearea partidului social democrat al muncitorilor din Romînia în 1893 corespunde acestei cerințe imperioase. Pentru formarea ideologică a lui Ștefan Stîncă a avut o importanță deosebită, încă din timpul studiilor sale liceale, materialul propagandistic difuzat de cercurile democratice cu care el a luat contact.

Nu mai puțin importantă a fost influența «Contemporanului» la care de altfel, cum am mai arătat, Ștefan Stîncă a colaborat ca student al Facultății de medicină din Iași.

Oameni de știință, cărturari de seamă ca prof. dr. N. Leon, scriitorul și criticul G. Ibrăileanu și alții, datorează în mare măsură orientarea lor democratică, poziția lor înaintată în combaterea concepțiilor antiștiințifice retrograde, influenței «Contemporanului» publicație care a contribuit în largă măsură la răspîndirea concepțiilor marxiste, la propagarea darvinismului, la popularizarea științei, la lupta pentru un climat sănătos de activitate științifică, onestă și rodnică în institutele de învățămînt superior.

Aceasta era ambianța în care s-a format Ștefan Stîncă.

Studiind asiduu operele lui Marx și Engels, împletind studiul marxismului cu cunoștințele sale medicale teoretice și practice, cu cultura sa bogată, Ștefan Stîncă a putut aborda cu competență analiza profundă a unei probleme atît de importante ca aceea a rolului mediului social ca factor patologic.

Rezultatele analizei acestei probleme le-a concretizat în teza sa de doctorat cu titlul: *Mediul social ca factor patologic*, publicată în 1891, reeditată în 1897 și fragmentar publicată în Franța, la Paris în 1894 în «Ere Nou-

velle». Teza a fost susținută în fața juriului Facultății de medicină din București, unde și-a continuat studiile începute la Iași.

Alte studii ca: *Dialectica în medicină, Încercări asupra patologiei și patogeniei în diverse epoci istorice, Darwin și Malthus în etiologie, Impaludismul și profilaxia sa* ș.a.m.d., reflectă preocupările științifice ale doctorului Ștefan Stîncă totdeauna corelate cu implicațiile practice, cu problemele vitale pentru ocrotirea sănătății poporului.

De aceea nu este întîmplătoare alegerea acestei probleme privind mediul social și influența sa în patologie ca subiect de teză. Ea corespundea în totul preocupărilor sale, concepțiilor sale de cercetător științific care nu se oprește la suprafața lucrurilor, ci caută, analizează, scoate în evidență cauzele adînci, esențiale care contribuie la compromiterea stării de sănătate a oamenilor.

Era cu atît mai temerară alegerea unui asemenea subiect de teză pentru doctorat cu cît pe lîngă elementele progresiste, existau pe atunci în învățămîntul superior și elemente ostile pătrunderii ideilor înaintate iar autoritatea de stat, care prigonea mișcarea muncitorească, o urmărea pretutindeni, deci și pe tărîmul științei.

Poate și din această cauză Ștefan Stîncă e oarecum parcimonios în citarea lucrărilor clasice ale lui Marx și Engels față de proporțiile folosirii lor intense în teză.

Trebuie aici să menționăm și faptul că pentru prima dată sînt larg folosite într-o lucrare științifică din țara noastră operele: *Capitalul*, a lui Karl Marx, *Originea familiei, proprietății private și a statului*, *Situația clasei muncitoare din Anglia*, ale lui Engels.

În abordarea problemelor, Ștefan Stîncă ținea seama în primul rînd de conexiunea istorică de bază, esențială. Pornind de la ideea că „Substratul material al fenomenelor patologice potrivit fiecărei epoci istorice în parte, trebuie căutat în însăși alcătuirea economică, politică, socială, religioasă, morală, culturală a epocii respective". Stîncă studiază în teza sa *Mediu social ca factor patologic*, raportul dintre condițiile naturale de mediu și cele sociale în evoluția societății, stabilind că primele ajung în evoluția socială să fie din ce în ce mai mult dominate de om în timp ce mediul social capătă prioritate.

Stîncă demonstrează pe plan general și apoi cu privire la domeniul special al medicinii că „Omul ca ființă socială nu poate sau nu trebuie să fie studiat din punct de vedere patologic ca ceva ce există singuratic, izolat. Despărțirea omului de societatea în care vețuiește e o procedare potrivnică științei, în contradicție cu faptele, cu adevărurile cunoscute pînă azi". Ștefan Stîncă — *Mediul social ca factor patologic*, Ed. Academiei R.P.R. 1956, p. 105".

Arătînd în ce fel, pe măsură ce se dezvoltă societatea omenească, mediul social capătă importanță primordială, Stîncă accentuează că pentru înțelegerea mediului social, se cere în primul rînd studierea structurii economice a acestui mediu. Datorită structurii economice a societății împărțite în clase antagonice, arată Ștefan Stîncă în teza sa, apar asemenea condiții care nu îngăduie ca toți oamenii să beneficieze în egală măsură de progres, să dispună de toate mijloacele necesare existenței pentru acea etapă, în vederea prevenirii și eliminării bolilor.

Înainte de a trece la dezvoltarea tezei sale pe baza exemplificărilor, Stîncă combate cu fermitate maltusianismul și darvinismul social.

Reprezentanților acestor curente care substituie legilor obiective ale dezvoltării societății, legile biologice, Stîncă le demonstrează că în societatea omenească „lupta pentru trai în înțelesul în care e aplicat de naturaliști cum se vede la animale, nu există“ (*Ibidem*, p. 120). Aici există luptă de clasă. Luptele de clasă sînt rezultatul formelor de muncă omenească, sînt provocate de felul cum s-au produs și se produc bogățiile unei societăți, aceste lupte vor dispare odată cu pricinile care le-au dat naștere“.

De victoria în această luptă, scrie Stîncă, hotărăște posesiunea de puteri economice (*Ibidem*, p. 122).

Referindu-se la domeniul medicinii, Stîncă demască poziția absurdă a maltusienilor care învinuesc medicina că prin contribuția ei la progresul social, la ușurarea condițiilor de viață a omului ar contribui în fond la înmulțirea speciei umane, deci la o suprapopulație, care nu poate primi hrana care se produce întotdeauna în proporții mai mici. Cu date statistice din *Capitalul* lui Marx și cu alte date ale economistului Max Schippel, zdrobește argumentările maltusenilor. „Dacă există o suprapopulație, scrie Stîncă, vina este precum foarte bine o dovedește economia socială, vina este a defectelor organizării mediului social“ *(Ibid., 128)*.

Aceste idei ale lui Stîncă își păstrează actualitatea căci maltusianiștii, darviniștii sociali publică și acum nenumărate scrieri pline de o ură sălbatică față de om. Iată, de exemplu, pe Bouthoul P., vicepreședintele Institutului internațional de sociologie care într-o lucrare a sa intitulată: *La surpopulation dans le monde* publicată în 1958 reia vechile argumente după care mizeria, foametea, războaiele se explică prin suprapopulația lumii. După acest autor „tendința de agresiune“ (așa numește el pregătirea războiului) se datorește unui surplus de tineri, care nu sînt necesari pentru îndeplinirea sarcinilor economice din țara lor“. Iată dar — o justificare pentru un nou măcel mondial!

Stîncă trece apoi la a demonstra, luînd mai întîi exemplul Angliei, că mediul social este un factor patologic. Alegerea acestei țări pentru demonstrarea tezei sale este explicabilă date fiind atît gradul înaintat de organizarea socială capitalistă, cît și, abundența anchetelor, a datelor statistice îndeosebi în ce privește traiul proletariatului. Arătînd cu abundență de date, pe baza materialului în cea mai mare parte luat din *Capitalul* lui Marx, condițiile de locuit, de hrană, de muncă, în special cele ale copiilor, starea întreprinderilor unde se lucrează, lipsa protecției muncii, Stîncă insistă asupra urmărilor ce le au situațiile mai sus arătate asupra sănătății populației muncitoare engleze. Folosindu-se de statisticele unor medici englezi citați în *Capitalul* lui Marx, se arată cum tuberculoza seceră viețile lucrătorilor ce locuiesc în bordeie, se relevă mortalitatea crescută în rîndurile tipografilor, croitorilor, mortalitatea și morbiditatea mult crescută a copiilor.

Deși lipsit de anchete oficiale, de-o documentație statistică mai bogată cu privire la starea muncitorilor din țara noastră, Stîncă a folosit pentru documentare tot ce i-a fost cu putință să-și procure începînd cu rapoartele generale asupra igienei publice ale profesorului Dr. Felix, teza dr. Dobrescu privind situația epidemiilor la țară *(Etiologia și profilaxia lor)* precum și o lucrare importantă a prof. dr. C. I. Istrati *(O pagină din*

istoria contemporană a Romîniei, 1880). Dr. Istrati dădea între altele în lucrarea sa un răspuns maltusienilor atunci cînd scria că foametea, subalimentația cuprinde mase mari ale țărănimii noastre într-o țară socotită „grînarul Europei“ și în care nu se află decît 1/4 parte din populația ce cu fericire ar putea trăi în ea“ *(Ibid., 162*, citat din teză după lucrarea dr. Istrati: *O pagină din istoria contemporană)*. La ravagiile foametei se adăugau ravagiile pelagrei, alcoolismului, paludismului, sifilisului precum și maladiile contagioase ca: variola, scarlatina, febra tifoidă, anghina difterică etc. Cauza care o arăta dr. Istrati, reaua stare economică este subliniată de Stîncă în teza sa. El se deosebește net de patologii care, referindu-se la bolile sociale, au în vedere mai mult elementul cantitativ, de masă, prin aceea că el consideră bolile ca sociale prin cauzele ce rezidă în mediul social.

Stîncă urmărește efectele mediului social în diverse afecțiuni, insistînd la urmă, printre primii în țară asupra bolilor profesionale, în special intoxicațiile cu plumb și fosfor, subliniind gravitatea lor legată nu numai de toxicitate ci de condițiile de muncă, de manipulare cu aceste substanțe.

În sfîrșit în capitolul ultim intitulat patologia în legătură cu diverse stări sociale, Stîncă subliniază ideea că patologia umană a urmat diferitele faze ale dezvoltării societății umane, ea prezentînd aspecte caracteristice pentru unele orînduiri sociale. Trecînd peste greșita prezentare într-o aureolă de fericită stare de sănătate a oamenilor comunei primitive nețiîndu-se seama de vicisitudinile mediului natural, Stîncă relevă însă judicios împrejurările care de-a lungul veacurilor au făcut să apară cînd o epidemie cînd alta sau să predomine anumite boli deși ele se întîlnesc, într-o populație mai mică într-o perioadă istorică sau alta.

Stîncă manifestă optimism în ce privește viitorul. El scria: „Sîntem pe deplin convinși că efectele dezastroase ale actualei stări de lucruri vor pieri odată cu cauzele sociale care i-au dat naștere“ *(Ibidem, 126)*. „În mîinile noastre stă putința de a curma cu defectele inerente societății noastre“ *(Ibid., 207)*.

Stîncă a luptat cu toată fermitatea, nețiînd seama de starea grea a sănătății sale pentru a curma aceste „defecte“ ale mediului social. El și-a apărat pe drept cuvînt prioritatea în tratarea dialectică a acestei probleme în domeniul medicinei, în articolul *Dialectica și medicina*. În acest articol, publicat în 1896, Stîncă își exprimă regretul, nemulțumirea că teza sa *Mediul social ca factor patologic* n-a stîrnit mai ample discuții, nu și-a găsit răspîndirea dorită. El combate din nou pe acei care consideră că starea socială s-ar număra doar între factorii predispozanți individuali, elemente întîmplătoare în provocarea bolii.

Dimpotrivă ele sînt intim legate de mediul natural. El arată clar că în ce privește „metoda, sistema sa“, ea provine de la Marx și Engels la care Stîncă adaugă cercetările deosebit de valoroase din acea vreme ale etnografului L. Morgan.

Numeroasele articole de popularizare a igienei în care Stîncă se ocupă de condițiile necesare pentru a avea o apă potabilă, o locuință sănătoasă, o hrană substanțială, nu se limitează numai la a prezenta noțiuni teoretice, ci a indica posibilitățile fie chiar și reduse pentru a aduce minimum de îmbunătățiri în condițiile de viață ale muncitorilor. Ocupîndu-se de alimente,

de exemplu, Stîncă are în vedere acelea care s-ar putea procura în condițiile unei salarizări mici, conștient fiind că numai răsturnarea orînduirii exploatatoare poate aduce soluția radicală a problemei.

Stilul clar, limbajul simplu în care este scrisă teza sa, o face accesibilă înțelegerii maselor largi ale cititorilor.

Extrase din această teză au fost folosite în diferite articole publicate în diverse ziare ca de exemplu «Munca», pentru a veni în sprijinul argumentelor autorilor lor. În *Darvinismul social* publicat de G. I b r ă i l e a n u sub pseudonimul C. Vraja în *Critica socială* din 1892 se scrie: „Pricina transformării sociologiei în capitolul de zoologie stă în aceea că nu s-a ținut seama de mediul social". În anul 1918 în ziarul «Socialismul» s-au publicat fragmente din teza de doctorat a lui Stîncă.

Savantul de renume mondial Victor Babeș a subliniat în opera sa deseori importanța mediului social în răspîndirea multor boli și a dat o orientare materialistă, susținută în lucrările sale.

În anii puterii populare teza lui Stîncă a fost reeditată de Editura Academiei R.P.R. Studiile cuprinzătoare ale prof. Bologa, ale dr. Samoil Izak, conferențiar dr. I. Ghelerter și dr. Horodniceanu, dr. Brătescu și alții oferă un material cuprinzător care permite cunoașterea și studierea temeinică a vieții și operei lui Ștefan Stîncă.

În referatul *Tradițiile materialiste ale științelor medicale din țara noastră și dezvoltarea lor pe baza învățăturii lui Pavlov* din 1952, prezentat la sesiunea lărgită a Secțiunii științelor medicale a Academiei R.P.R. de către acad. D. D a n i e l o p o l u, Șt. Stîncă este prezentat ca un „luptător pentru cauza poporului" personalitate medicală de mare importanță pentru dezvoltarea gîndirii medicale materialiste romînești. *Mediul social ca factor patologic* rămîne o lucrare clasică a medicinii romînești, o lucrare inspirată din izvoarele nesecate ale gîndirii înaintate și ale dragostei de oamenii muncii" (Ed. Acad. R.P.R., p. 8—9, București, 1952).

Viața, practica medicală în cei 5 ani cît a mai trăit Stîncă după prezentarea tezei sale de doctorat i-a permis să-și îmbogățească documentația de care se plîngea, pe bună dreptate, că-i lipsea pentru a dovedi și mai pregnant corelația dintre starea rea sanitară a maselor muncitoare și structura social-economică a rînduielilor burghezo-moșierești din țara noastră.

Luptînd ca medic de plasă cu greutăți imense, prilejuite de autoritatea administrativă care zădărnicea orice efort de îmbunătățire a condițiilor de asistență sanitară în mediul rural, trăind în mijlocul țărănimii nevoiașe, exercitînd apoi profesia sa ca practician în București îndeosebi între muncitori și în genere, oameni din păturile sărace ale populației, Stîncă a acumulat o bogată experiență care a confirmat valabilitatea tezelor sale formulate în lucrarea *Mediul social ca factor patologic*.

De aceea, el reia mereu în articolele sale aceste teze, pentru a sublinia cu o mai multă tărie necesitatea pentru medic de a cunoaște aspectele politice și soluțiile pe plan social ale problemelor de sănătate cu care el este confruntat.

El scria: „De ce nu ne-am gîndi și la om, nu numai la microbi? și dacă ne gîndim să întărim pe om în lupta sa în contra microbilor, numaidecît ne lovim de hrană, aer, apă, curățenie etc."

Dar hrană, curățenie și celelalte le poate avea omul muncind în societate. Societatea are organizare care hotărăște condițiile muncii... Studiul organizării societății, al condițiilor de muncă etc. formează obiectul economiei și iată, cum un medic care ia în serios rolul său în societatea noastră trebuie să cunoască și economia și să se folosească de dînsa aplicînd. rezultatele ei pe terenul profilaxiei" («Evenimentul», anul IV., nr. 1 034 din 1896).

Cauza pentru care Stîncă a luptat cu dîrzenie, cu atîta abnegație, a învins. Mediul social se transformă din ce în ce mai mult în factor al bunăstării oamenilor muncii. De la o mortalitate infantilă care depășea deseori în anii regimului burghezo-moșieresc 20%, am ajuns la un procent de circa 7—8%.

O mortalitate generală scăzută, o natalitate în creștere, o organizare sanitară care pătrunde în cele mai îndepărtate colțuri ale țării, o înzestrare tehnică din ce în ce mai perfecționată ce se extinde în unitățile sanitare cele mai periferice, iată ce s-a realizat în anii puterii populare prin grija P.M.R. și a guvernului. Năzuințele lui Stîncă au prins viață.

De aceea am socotit că e nimerit să prezentăm în această scurtă evocare, cu prilejul aniversării Centenarului primului așezămînt de învățămînt superior din țară, pe omul care a luptat pentru o orînduire în care, în loc de boală, să se asigure pentru toți cei ce muncesc, sănătate „în loc de moarte — viață, în loc de generare, regenerare" *(Mediul social ca factor patologic*, p. 207).

ТВОРЧЕСКОЕ ПРИМЕНЕНИЕ МАРКСИСТСКОГО УЧЕНИЯ В ОБЛАСТИ МЕДИЦИНЫ СТЕФАНОМ СТЫНКА

Краткое содержание

Знаток научных работ Маркса и Энгельса, а также биологических и социальных вопросов своего времени, под влиянием ясского журнала „Контемпоранул" (Современник), демократически-революционных кружков и рабочего движеня, Стефан Стынка, по окончании Медицинского факультета в Яссах, как своей докторской дисертацией, так и своей публицистической деятельностью содействовал в большой мере изучению роли общественной среды как патологического фактора.

CONTRIBUTION DE ȘTEFAN STÎNCĂ À L'APPLICATION CRÉATRICE DANS LE DOMAINE DE LA MÉDICINE, DE LA DOCTRINE MARXISTE SUR L'HOMME ET LA SOCIÉTÉ

Résumé

Connaissant l'oeuvre de Marx et d'Engels, ainsi que les problèmes biologiques et sociaux contemporains, influencé par „Le Contemporain" de Jassy, par les cercles démocratiques révolutionnaires et par le mouvement ouvrier à ses débuts, Ștefan Stîncă, étudiant à la Faculté de Médecine, a fourni par sa thèse de doctorat et son activité de publiciste une importante contribution à la connaissance approfondie du rôle que joue le milieu social comme facteur pathologique.